

ЗАХОДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СКЛADOVA РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

З набуттям незалежності Україна почала формувати самостійну митну політику, визначати шляхи досягнення її цілей, розбудовувати власну митну систему. Одночасно з розвитком цього процесу відбувається переосмислення: по-перше, суті і завдань митної політики відповідно до власних інтересів України, її національної безпеки та вимог міжнародної спільноти; по-друге, інструментарію, який використовується для досягнення цих завдань.

Поняття митної політики визначено в Митному кодексі України, але визначення її складових є досить неоднозначним, про що свідчить існування багатьох трактувань, які дають економісти, господарники, митники-практики, правознавці та навіть політологи. У загальному розумінні митна політика – складова внутрішньої і зовнішньої політики, що визначає зміст цілеспрямованої діяльності держави щодо регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи для захисту національних інтересів і економічного суверенітету держави за допомогою відповідних інструментів, у тому числі й митно-тарифних регуляторів.

Значна частина фахівців у галузі митної справи не виділяють митну політику як окремий напрямок, зараховуючи її до складової політики регулювання зовнішньої торгівлі.

Багато авторів досліджували кожен з інструментів митного регулювання в Україні, але питання комплексного, системного регулювання залишилось недостатньо вивченим. Дослідження природи митно-тарифного регулювання, уточнення його завдань у заходах регулювання зовнішньої торгівлі досі залишається важливою проблемою.

Різні аспекти митно-тарифного регулювання стали предметом опублікованих досліджень таких авторів, як В.В. Ващенко, К.Н. Владимиров, С.В. Волосов, О.П. Гребельник, А.А. Дубініна, С.В. Ківалов, В.П. Науменко, В.Т. Пятницький, С.В. Сорокіна, С.С. Терещенко та ін. Зазначені роботи містять переважно класифікацію, опис та характеристику митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Сучасний економічний розвиток світу характеризується чіткою тенденцією до інтеграції окремих країн в єдиний світовий ринок, що проявляється в збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, поглибленні спеціалізації країн та посиленні їх економічної взаємозалежності. У цих умовах держава, представлена відповідними компетентними органами, для виконання своїх національних інтересів та збереження національної безпеки регулює зовнішньоекономічну діяльність. Безпосереднє регулювання впроваджується шляхом реалізації митної політики, яка є важливим елементом загальної політики держави. В Україні заходи митної політики визначені в Митному кодексі України (МКУ) [1].

У ст. 3 МКУ зазначено, що митна справа спрямована на реалізацію митної політики. У ст. 2 МКУ йдеться про те, що держава в регулюванні зовнішньої торгівлі використовує два типи заходів:

- заходи митно-тарифного регулювання, які відображають економічний шлях вирішення поставлених завдань;
- нетарифні заходи, що є переважно адміністративним шляхом вирішення проблем щодо захисту внутрішнього ринку від проникнення товарів іноземного виробництва.

Реалізація цих заходів здійснюється через внесення змін до законів України з питань митно-тарифного регулювання Верховною Радою України і через рішення різних державних органів, що встановлюють нетарифні заходи.

Практичне застосування заходів регулювання зовнішньої торгівлі здійснюється за допомогою порядків та процедур, пов'язаних з механізмом митного контролю й митного оформлення, що є суттю митної справи.

Таким чином, заходи митно-тарифного і нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі є складовою механізму реалізації митної політики.

Вивчаючи економічну природу заходів митно-тарифного регулювання, необхідно зазначити, що це сукупність грошових відносин, які виникають між державою з одного боку та суб'єктами зовнішньої торгівлі з іншого, щодо сплати до централізованого грошового фонду країни певної плати (мита) за імпорту, експорт товарів і забезпечують виконання функцій, покладених на державу.

Мито – державний податок, який справляється з товарів (інших предметів), що переміщуються через митний кордон, включається до ціни товарів й сплачується за рахунок кінцевого споживача. Увізне мито обмежує доступ іноземних товарів на ринок країни та забезпечує безпосередні надходження до державного бюджету. Вивізне мито слугує інструментом обмеження вивезення певних товарів, у яких країна відчуває нестачу.

Митно-тарифне регулювання в Україні здійснюється на підставі законів України, серед яких основними є: “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про Єдиний митний тариф”, “Про митний тариф України”, “Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину”, “Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур”, “Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів”, Митний кодекс України, Декрет Кабінету Міністрів України “Про Єдиний митний тариф України”.

Митний тариф, по-перше, – це інструмент торговельної політики та державного регулювання внутрішнього ринку країни при його взаємодії зі світовим ринком; по-друге, – це встановлення конкретних ставок митного стягнення, яке належить сплатити при ввезенні певного товару на митну територію країни.

Фактично, наведене визначення та характеристики містять основні мотиви використання митного тарифу:

- 1) регулювання зовнішньоекономічної діяльності для захисту національного товаровиробника (поряд із національними тарифами використовуються і єдині митні тарифи в рамках регіональних торгово-економічних об'єднань країн – митних союзів; отже, під “національним товаровиробником” можна розуміти всіх працюючих у межах міждержавного блоку);
- 2) наповнення державного бюджету країни.

Завдання регулювання зовнішньоекономічної діяльності для захисту національного ринку від іноземної конкуренції вже довгий час є предметом наукових дискусій. Реалізація цього завдання забезпечує врівноваження фіскальної функції відповідно до завдань економічної політики держави, її роль проявляється у встановленні економічно обґрунтованої взаємодії податкової та митної систем з системою визначення макроекономічних показників, державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, валютним регулюванням, бюджетним фінансуванням та ціноутворенням. Координація цієї взаємодії досі лишається невирішеним питанням, її механізм потребує юридичного та організаційного визначення [2].

Використання митного тарифу дає можливість (принаймні в короткостроковій перспективі) забезпечити:

- збільшення обсягів національного виробництва завдяки перенаціленню сегменту національного попиту із закордонної на внутрішню пропозицію;
- можливість протягом певного терміну розвиватися молодим галузям національного виробництва або галузям, які перебувають у стані трансформації чи виходу з кризи (що називається “ковток повітря”); за сучасних умов подібні міркування можуть стосуватися технологічно стратегічних галузей;
- зростання кількості робочих місць (що пов'язує економічні цілі із розв'язанням соціальних завдань) та ін.

Разом з тим, штучне зниження іноземної конкуренції послаблює конкурентний тиск і зменшує стимули до оптимізації умов виробництва й підвищення його ефективності. Відтак звичні до тепличних умов національні виробники потребуватимуть опікування й надолі (причому можливо ще більшого) з боку влади та захисту від іноземних конкурентів.

Стягування мита (фіскальна спрямованість) для отримання коштів до державного бюджету є іншим функціональним призначенням митного тарифу. Воно проявляється через об'єкт, базу оподаткування, ставку податку. Його роль визначається у з'ясуванні частки фінансових ресурсів, яка може акумулюватися до державного бюджету; у визначенні переліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, на який поширюватиметься обов'язок сплати податків; у конкретних об'єктах, що підпадатимуть під оподаткування; у правах і обов'язках, які необхідно покласти на учасників зовнішньоекономічної діяльності платників податків.

Виконання цих завдань здійснюється за допомогою використання різних видів та диференціації ставок митного тарифу. Усі види мита, що використовуються Україною, разом із умовами їх застосування визначені в Законі України "Про Єдиний митний тариф" [3].

Розглядаючи розвиток митно-тарифного регулювання в Україні, необхідно зазначити, що за період з 1993 – 2005 рр. Україна пройшла декілька етапів свого розвитку: від застосування заходів ліберальної тарифної політики до політики вибіркового (селективного) протекціонізму.

Починаючи з 1999 р., на який припадає пік протекціонізму в Україні, здійснюються поступові заходи лібералізації торгівлі.

Нині основний принцип, за яким здійснюється регулювання зовнішньоекономічної діяльності, можна виразити у формулі: зниження ставок увізного мита на сировину та напівфабрикати і деякі види готової продукції, які необхідні для виробництва, але в достатній кількості відсутні на території України, й відповідно встановлення максимальних ставок увізного мита на товари, які в достатній кількості виробляються в Україні.

Чинний Митний тариф України побудований на основі Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), яка відповідає Гармонізованій системі опису та кодування товарів версії 1996 р. та Комбінованій номенклатурі ЄС, налічує понад 22 тисячі повних та пільгових ставок і дає можливість уведення для національних цілей деталізації товарів на рівні 9 та 10 знаків.

Зараз у Митний тариф України внесено зміни за 23 законами України. Ці зміни здійснювались як з метою захисту вітчизняного товаровиробника, так і на виконання міжнародних домовленостей України.

Для подальшого вдосконалення митно-тарифного регулювання у 2005 р. Урядом України здійснюється послідовна робота щодо приведення ставок ввізного мита у відповідність до домовленостей щодо вступу до Світової організації торгівлі.

У процесі цієї роботи за ініціативою Держмитслужби України здійснюються заходи щодо:

- зменшення ставок увізного мита, встановлених на заборонному рівні (від 50 % і вище);
- усунення надмірної деталізації та значної диференціації у розмірах ставок увізного мита на однорідні товари;
- усунення невідповідності у встановлених специфічних ставках мита щодо бази оподаткування.

Зазначені пропозиції Держмитслужби України знайшли своє відображення у Державній програмі "Контрабанді – стоп" на 2005 – 2006 рр., що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2005 № 260, якою передбачено удоскона-

лення митно-тарифного регулювання в частині зниження ставок мита, уніфікації ставок на ідентичні та подібні товари, усунення їх надмірної деталізації.

У рамках виконання цієї програми та на виконання домовленостей щодо вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) 15 березня 2005 р. прийнято Закон України № 2470-IV “Про внесення змін до Митного тарифу України”, яким зменшено ставки ввізного мита на екзотичні фрукти, взуття, білизну, постільну білизну, побутову техніку, телевізори.

Верховною Радою 23 червня 2005 р. прийнято Закон України щодо зменшення ставок ввізного мита на товари, що класифікуються у 25 – 96 групах УКТЗЕД, та 7 липня 2005 р. прийнято Закон щодо зменшення ставок мита на товари 1 – 22 груп УКТЗЕД. Після набуття чинності зазначених законів середньоарифметична зв’язана ставка у 2005 р. становить 6,72 % та середньозважена – 5,68 % (на початок 2005 р. ці показники відповідно становили 10,55 та 7,02 %), що відповідатиме тарифним зобов’язанням України із вступу до СОТ.

Також для прискорення переговорного процесу зі вступу України до СОТ Україна заявила про приєднання до 16 секторальних угод та ініціатив Світової організації торгівлі:

1. “Хімічна гармонізація”;
2. “Сталь”;
3. “Іграшки”;
4. “Деревина”;
5. “Текстиль та одяг”;
6. “Кольорові метали”;
7. “Фармацевтичні препарати”;
8. “Папір”;
9. “Сільськогосподарська техніка”;
10. “Меблі”;
11. “Інформаційні технології”;
12. “Наукове обладнання”;
13. “Будівельна техніка”;
14. “Медичне обладнання”;
15. “Цивільна авіація”;
16. “Дистильовані спирти”.

Зазначені угоди та ініціативи передбачають ставку ввізного мита “0” у кінцевому періоді, крім “Хімічної гармонізації” і “Текстилю та одягу”.

Після вступу України до СОТ тарифи будуть “зв’язані” на рівні, визначеному у процесі переговорів з країнами – членами Робочої групи. Це передбачає неможливість подальшого довільного їх підвищення в будь-який час без проведення консультацій із країнами – членами СОТ.

Одночасно із заходами щодо оптимізації ставок увізного мита здійснюється робота з приведення у відповідність до міжнародної основи (Гармонізованої системи опису та кодування товарів версії 2002 р.) класифікаційної схеми Митного тарифу України та об’єднання в один законодавчий акт Закону України “Про Єдиний митний тариф” і Декрету Кабінету Міністрів України “Про Єдиний митний тариф України” (відповідний проект Закону “Про засади митно-тарифного регулювання в Україні” знаходиться на розгляді у Верховній Раді України).

Після здійснення всіх вищезазначених заходів митно-тарифне регулювання в Україні відповідатиме міжнародним нормам, буде прозорим для застосування

суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й митних органів, скоротить час митного оформлення вантажів і сприятиме декриміналізації сфери зовнішньоекономічної діяльності

Однак, незважаючи на велику функціональність тарифних заходів, вони не можуть вирішити всіх завдань, що ставляться перед державою. До таких завдань можна зарахувати: захист найважливіших галузей національної економіки, забезпечення відповідності товарів, що ввозяться, чітко визначеним стандартам, товарів, що імпортуються – вимогам якості й санітарно-гігієнічним нормам тощо.

Ці завдання можна вирішити або лише з використанням нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі, або комбінацією митного тарифу з нетарифними заходами.

Сучасною тенденцією у світовій економіці є переважне використання тарифних засобів у регулюванні зовнішньої торгівлі, а якщо взяти ГАТТ/СОТ, то митний тариф є, по суті, єдиним визнаним легітимним засобом захисту вітчизняних ринків від імпорту [4].

Таким чином, під час реалізації митної політики держава, використовуючи всю сукупність різноманітних заходів митно-тарифного регулювання, може забезпечити виконання переважної більшості завдань, які на неї покладені. За допомогою тарифного регулювання держава може стимулювати ввезення або вивезення відповідних товарів або обмежити їх; створити рівні або, за необхідності, протекціоністські економічні умови для національного товаровиробника відповідно до іноземного; провадити певну економічну, науково-технічну, екологічну, валютно-фінансову політику у сфері зовнішньоекономічних зв'язків, спрямовуючи функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на загальнонаціональні інтереси. Але найбільша ефективність регулювання зовнішньої торгівлі може бути досягнута лише у виборі заходів митно-тарифного регулювання як основи регулювання із доповненням до них (за необхідності) нетарифних засобів.

Примітки

1. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування: Зб. док. / Упоряд.: П.В. Пашко, В.П. Науменко. – К.: Знання, 2004. – 1173 с. – (Митна справа в Україні).

2. Пашко П.В. Щодо окремих питань формування інституційного механізму реалізації митної політики // Фінанси України. – 2004. – № 11 (108).

3. Про єдиний митний тариф: Закон України № 2097-XII від 05.02.1992 р. // Укр. митниця: Довідник. – К.: Лібра, 1993. – 58 с.

4. Тарифні переговори в рамках Світової організації торгівлі / За загальною ред. В.Т. Пятницького. – К.: УАЗТ, 2001. – 92 с.

Використана література

1. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. № 92-IV.
2. Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2371-III “Про митний тариф України”.
3. Декрет Кабінету Міністрів України від 11 січня 1993 р. № 4-93 “Про Єдиний митний тариф України”.
4. Закон України від 7 травня 1996 р. № 180/96-ВР “Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину”.
5. Закон України від 10 вересня 1999 р. № 1033-XIV “Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур”.
6. Закон України від 24 жовтня 2002 р. № 216-IV “Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів”.
7. Закон України від 5 лютого 1992 р. № 2097-XII “Про Єдиний митний тариф”.